

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

การศึกษาวิจัยวรรณกรรมในปัจจุบันมีความหลากหลายและทางเลือกในการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการพัฒนาองค์ความรู้และทฤษฎีต่างๆ เพิ่มขึ้นซึ่งก็แตกต่างกันตามความสนใจของผู้ศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาวรรณกรรมกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ อาทิ ประวัติศาสตร์ สังคมมานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ กฎหมาย การศึกษาวรรณกรรมในเชิงศิลปะ การศึกษาวรรณกรรมในเชิงประวัติศาสตร์วรรณกรรม เป็นต้น

การขยายตัวของการศึกษาวรรณกรรมในลักษณะข้ามศาสตร์ข้ามศิลป์ หรือที่เรียกกันว่า “สหวิทยาการ” เป็นการขยายพรมแดนความรู้ให้กว้างขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นว่า ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ นั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยผู้รู้หรือผู้ชำนาญจากในศาสตร์นั้นอย่างเดียวนะ เราอาจได้มุมมองจากนักวรรณคดีที่มองประวัติศาสตร์ หรือนักประวัติศาสตร์ที่ใช้ความชำนาญของตนมองวรรณคดี ซึ่งจะทำให้เกิดประเด็นปัญหาใหม่ๆ ในแวดวงวิชาการได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การศึกษาวรรณกรรมกับกฎหมายเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความสนใจ โดยเฉพาะกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็นกฎหมายที่รวบรวมขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๗ เพื่อใช้ในกระบวนการยุติธรรมสมัยรัตนโกสินทร์

กฎหมายตราสามดวง เป็นการรวบรวมกฎหมายที่ตกทอดมาจากสมัยอยุธยาตลอดจนกฎหมายต่างๆ ที่ตราขึ้นประกาศใช้ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ด้วยเหตุที่ต้นฉบับหลวงมีตราราชสีห์ คชสีห์ และบัวแก้วประทับไว้ จึงเป็นเหตุให้เรียกกันว่า “กฎหมายตราสามดวง” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ในคำนำ , (๒๕๕๓): (๑๓))

ความสำคัญของกฎหมายตราสามดวงนั้น นายปรีดี พนมยงค์กล่าวไว้ใน “คำนำของผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัย” ของหนังสือ “ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตาม

ฉบับหลวงตรา ๓ ดวง” (๒๔๘๑ อ้างถึงใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ในคำนำ, (๒๕๕๓) : (๑๔)) อย่าง น่าสนใจว่า กฎหมายตราสามดวงนั้น

ใช้จะเป็นประโยชน์แต่เฉพาะนักนิติศาสตร์เท่านั้นก็หาไม่ ยังเป็นคุณแก่นักประวัติศาสตร์...นัก โบราณคดีและนักศึกษาโบราณประเพณีของสยามก็เช่นกัน ย่อมได้ประโยชน์จากบทกฎหมายต่างๆ ... ประโยชน์อีกข้อหนึ่งได้แก่ประโยชน์ในทางภาษาศาสตร์และวรรณคดีอีกด้วย

กฎหมายเกิดขึ้นจากความต้องการร่วมกันของสังคม สังคมเกิดจากผู้คนแต่ละชุมชนมารวมตัวกันที่ละ เล็กทีละน้อย จนมากเข้าก็กลายเป็นสังคม เมื่อสังคมประกอบด้วยผู้คนเป็นจำนวนมาก ความ แตกต่างก็มากขึ้นตามลำดับ ดังนั้นจึงต้องมีข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์เพื่อกำหนดขึ้นเป็นแบบแผน เดียวกันที่สังคมพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันเป็นปกติสุข ดังนั้น กฎหมาย จึงเป็นสิ่งที่สังคมช่วยกันสร้างขึ้นนั่นเอง

เมื่อสังคมเป็นผู้สร้างกฎหมายขึ้นมาแล้ว ย่อมแสดงให้เห็นว่าตัวบทเป็นสิ่งที่สะท้อนสังคมใน เรื่องระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมนั้นๆ ทั้ง ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด ความ เชื่อ ตลอดจนระบบประเมินคุณค่าซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้ตัดสินว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรทำอย่างไร งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่สะท้อนอยู่ในกฎหมายตราสามดวง โดยเฉพาะใน เรื่องวรรณกรรม

การศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับกฎหมายตราสามดวงที่ผ่านมา นั้น เป็นการศึกษาในเรื่องของ ตัวบทกฎหมายต่างๆ ที่อยู่ในกฎหมายตราสามดวง และเป็นการศึกษาในเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่เกี่ยวข้อง กับกฎหมายตราสามดวงโดยเฉพาะ มีการศึกษาสภาพสังคมในหลากหลายแง่มุมผ่านกฎหมายตรา สามดวง แต่ยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษาบูรณาการของสภาพสังคมไทยในอดีตผ่านวรรณกรรมคำสัตย์ สาบานซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่ง และมีอยู่ในกฎหมายตราสามดวง

ผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน อันเป็นประเภทหนึ่งของ วรรณกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบาน ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางสังคม พิธีกระทำสัตย์ สาบานเกิดขึ้นจากมนุษย์ต้องการความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานจึงมีลักษณะเฉพาะที่ทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เพราะความ ศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานเป็นสิ่งที่นำไปอ้างอิงในพิธีกระทำสัตย์สาบานเพื่อทำ ให้คู่กรณีที่กระทำสัตย์สาบานเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าที่ผิดคำสัตย์สาบานของตนที่ได้ให้ไว้

กฎหมายตราสามดวง มีกฎหมายที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการกระทำสัตย์สาบาน คือกฎหมาย พระไอยการลักษณะพิสูจน์ และพระไอยการลักษณะพยาน เพราะการกระทำสัตย์สาบานในกฎหมายทั้งสองนั้น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนไทยในเรื่องการกระทำสัตย์สาบานผ่านตัวบทที่ใช้อ่านและระเบียบวิธีในการประกอบพิธีกรรม

การศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการแสดงให้เห็นระบบความคิด ความเชื่อ ของคนไทยผ่านการกระทำสัตย์สาบานได้เป็นอย่างดี และยังเป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมกับศาสตร์ต่างๆ เพื่อเสนอองค์ความรู้ใหม่ให้แก่แวดวงวิชาการต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาความเชื่อของคนไทยสมัยอดีตที่อยู่ในกฎหมายตราสามดวงผ่านการศึกษาวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน
- (2) เพื่อศึกษาคุณค่าของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่อยู่ในกฎหมายตราสามดวง

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่อยู่ในกฎหมายตราสามดวง 3 เรื่อง คือ

- (1) พระไอยการลักษณะพยาน
- (2) โองการดำน้ำ
- (3) โองการลุยเพลิง

ผู้วิจัยใช้ กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ปี 2550 เป็นหลักในการศึกษาวรรณกรรมคำสัตย์สาบานทั้ง 3 เรื่องเป็นวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานในกระบวนการยุติธรรม ในที่นี้คือ พระไอยการลักษณะพยานเป็นการกระทำสัตย์สาบานของบุคคลก่อนจะให้การเป็นพยานในศาล และโองการดำน้ำ โองการลุยเพลิงใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม

1.4 สมมุติฐานและกรอบแนวความคิดการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานไว้ 3 ประการต่อไปนี้

- (1) วรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวงเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมกระทำสำคัญสาบาน
- (2) วรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวงมีความสัมพันธ์กับสังคม
- (3) วรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวงมีคุณค่าในฐานะเป็นวรรณคดีและเป็นบันทึกสังคม

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- (1) เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนในรายวิชา วรรณกรรมเกี่ยวกับชนบประเพณีและศาสนา ในการที่จะศึกษาสภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตจากวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวง
- (2) ได้รับรู้และรับทราบความเชื่อของคนไทยสมัยอดีตที่อยู่ในกฎหมายตราสามดวงผ่านการศึกษาวรรณกรรมคำสำคัญสาบาน
- (3) เข้าใจและตระหนักในคุณค่าของกฎหมายตราสามดวงและวรรณกรรมคำสำคัญสาบาน

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสำคัญสาบานและกฎหมายตราสามดวง มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

- (1.) สืบค้นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสำคัญสาบานและกฎหมายตราสามดวงจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ราชบัณฑิตยสถาน
- (2) รวบรวมเอกสาร โดยคัดเลือกและวิเคราะห์จากเอกสารที่ได้สำรวจมาแล้วเบื้องต้น จากนั้นจึงรวบรวมตัวบทวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวงและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้

(3) วิเคราะห์วรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวง โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 6 บท ในบทที่ 1 กล่าวถึงความสำคัญของปัญหาที่ทำวิจัย วัตถุประสงค์ สมมุติฐาน ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ บทที่ 2 เป็นการสำรวจเอกสารทั้งหมด เพื่อแสดงให้เห็นว่ายังไม่เคยมีผู้ใดศึกษาในเรื่องนี้มาก่อน บทที่ 3 วิเคราะห์ตัวกฎหมายตราสามดวง ในด้านความสำคัญ ที่มา และความสัมพันธ์ต่างๆ ในตัวบทกฎหมายที่อยู่ในกฎหมายตราสามดวง บทที่ 4 นำตัวบทกฎหมายในกฎหมายตราสามดวงที่มีตัวบทวรรณกรรมคำสำคัญสาบานมาวิเคราะห์ทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา บทที่ 5 สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากบทที่ 4 โดยนำมาวิเคราะห์ในด้านความเชื่อ พิธีกรรม สัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวง บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยที่ได้ศึกษา

(4) เรียบเรียงเสนอเป็นรูปเล่มงานวิจัยที่สมบูรณ์

1.7 ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

ระยะเวลาในการทำวิจัย 1 ปี ดังตารางที่แนบมา

ตารางที่ 1.1 ระยะเวลาในการทำวิจัย

ขั้นตอน	(เริ่มทำวิจัยเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2555)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสัถยส์าปานและกฎหมายตราสามดวง												
2	รวบรวมเอกสาร โดยรวบรวมตัวบทวรรณกรรมคำสัถยส์าปานในกฎหมายตราสามดวงและเอกสารที่เกี่ยวข้อง												
3	วิเคราะห์วรรณกรรมคำสัถยส์าปานในกฎหมายตราสามดวง												
4	สรุปผลการวิจัย และนำมาเรียบเรียงเสนอเป็นรูปเล่มงานวิจัยที่สมบูรณ์												

บทที่ 2

ผลงานวิจัยและงานเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายตราสามดวงและวรรณกรรมคำสำคัญสาบานแล้วพบว่า สามารถจัดแบ่งเอกสารได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อในกฎหมายตราสามดวง
- 2.2 เอกสารและงานวิจัยวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในกฎหมายตราสามดวง
- 2.3 เอกสารที่เกี่ยวกับวรรณกรรมกับพิธีกรรมในกฎหมายตราสามดวง

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อในกฎหมายตราสามดวง

พงษ์นรินทร์ ศรีประเสริฐ (2549) “กระบวนการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา ศึกษาจากกฎหมายตราสามดวง” กระบวนการตรวจสอบความจริงในกฎหมายตราสามดวงว่าเป็นการให้ความสำคัญในการค้นคว้าหาความแท้จริงของพยานหลักฐานซึ่งเป็นหน้าที่ของศาลโดยตรง การบัญญัติกฎหมายใช้การหาเหตุผลจากข้อเท็จจริงย่อยไปหาหลักทั่วไปในรูปแบบที่เป็นบทสรุปเฉพาะกรณีๆ ไป กฎหมายตราสามดวงแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 3 ประการ คือ พระธรรมศาสตร์ พระราชศาสตร์ และพระราชนิติศาสตร์ ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกระบวนการตรวจสอบความจริงในกฎหมายวิธีพิจารณาความ (วิธีสบัญญัติ) ในพระธรรมศาสตร์ หลักอรรถาธิบาย พระธรรมนุญ พระอัยการลักษณะลักพา พระอัยการลักษณะรับฟ้อง พระอัยการลักษณะพยาน พระอัยการลักษณะอุทธรณ์ การพิสูจน์ดำเนินาลุขเพลิง โดยกฎหมายทุกบทมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันทั้งสิ้น เมื่อศึกษากระบวนการตรวจสอบความจริงแล้วจะทำให้ทราบว่าในสมัยโบราณมีวิธีในการค้นหาความจริงอย่างไร มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันแต่ละองค์กรอย่างไร บทบาทของผู้พิพากษาดูการในกฎหมายตราสามดวงกับการค้นหาความจริงเป็นอย่างไร นอกจากนี้ทำให้

เข้าใจแนวความคิด เหตุผล รากฐานในกฎหมายตราสามดวงที่สะท้อนมาถึงกฎหมายปัจจุบัน และเข้าใจบริบทของสังคม ศาสนา จารีตประเพณี ภูมิปัญญาของคนไทยได้ดีขึ้น

มนตรี เงินสวัสดิ์ (2549) “แนวคิดในการลงโทษของกฎหมายตราสามดวง” โทษในบริบทของกฎหมายตราสามดวงนั้น สามารถแยกได้ออกเป็น 2 ประเภท คือ “โทษหลวง” ในปัจจุบันเทียบได้กับ “โทษที่เป็นความผิดต่อแผ่นดิน” และ “โทษราช” ในปัจจุบันเทียบได้กับ “โทษที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว” วิธีการลงโทษในกฎหมายตราสามดวงนี้จะมีเอกลักษณ์เฉพาะคือ ได้จำลองการลงโทษมาจากในนรก เพื่อให้คนเกรงกลัวในการที่จะกระทำความผิด นอกจากนี้ บริบทของกฎหมายตราสามดวงยังทำให้มองเห็นสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยก่อนว่าดำเนินไปเช่นไร โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือสะท้อนออกมาได้อย่างชัดเจน

วีรวลัย งามสันติกุล (2549) “สถานภาพความรู้เกี่ยวกับการศึกษากฎหมายตราสามดวงในรอบหนึ่งศตวรรษ” บทความชิ้นนี้เป็นถ้อยแถลงผลงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายตราสามดวงแต่ไม่ได้ครอบคลุมถึงการศึกษาด้านฉบับตัวเขียนที่กระจายอยู่ตามหัวเมือง ผลจากการศึกษาในบทความนี้พบว่า เนื้อหาของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายตราสามดวงแบ่งออกเป็น 6 แนวทางการศึกษา คือ แนวทางนิติศาสตร์ แนวทางประวัติศาสตร์ แนวทางภาษาศาสตร์และวรรณคดี แนวทางวัฒนธรรม และการศึกษาความสัมพันธ์ของกฎหมายตราสามดวงกับกฎหมายหัวเมือง

ประภัสสร เขียวปัญญา (2551) “จักรวาลวิทยาสยาม : การศึกษาที่มาของอำนาจทางการเมืองและกฎหมายในกฎหมายตราสามดวง” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการสืบสร้างภาพจักรวาลวิทยาในกฎหมายตราสามดวง เพื่อเป็นกรอบวิเคราะห์คติของพระมหากษัตริย์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อหาอุดมการณ์ของพระมหากษัตริย์สูงสุดในกฎหมายตราสามดวง และวิเคราะห์ที่มาของพระอำนาจทางการเมืองและกฎหมายในกฎหมายตราสามดวง ผลก็คือจักรวาลวิทยาสยามในกฎหมายตราสามดวงมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างอุดมคติแบบ พุทธ พราหมณ์ ผี ซึ่งมีกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนาเป็นหลักในการควบคุม อุดมคติดังกล่าวเป็นแหล่งอ้างอิงพระราชอำนาจทางการเมืองและยังเป็นที่มาของกฎหมายในกฎหมายตราสามดวงอีกด้วย

ศรีศักร วัลลิโภดม (2545) “กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย” บทความชิ้นนี้เป็นการศึกษาความเชื่อในสังคมไทยผ่านกฎหมายตราสามดวง โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นสองส่วนตามโครงสร้างกฎหมายตราสามดวงอย่างกว้างๆ คือ ส่วนที่เป็นพระธรรมศาสตร์และพระราชศาสตร์ ในส่วนที่เป็นพระธรรมศาสตร์นั้นเป็นส่วนที่เป็นหลักของกฎหมายตราสามดวงเพราะเป็น

การอ้างมาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา มีลักษณะที่หยุดนิ่ง ตายตัว ถาวรไว้ซึ่งอุดมคติของมรรคธรรมในสังคม กำหนดแบบแผนหน้าที่ของคนที่เป็นตุลาการกระบวนการยุติธรรม อาจกล่าวได้ว่า พระธรรมศาสตร์นั้นเป็นอุดมคติของกฎหมายตราสามดวง จักรवालวิทยาลัยที่อยู่ในส่วนของพระราชศาสตร์นั้นก็เป็นจักรवालวิทยาลัยในอุดมคติแบบพุทธศาสนา เช่นพระไอยการลักษณะพยาน เป็นต้น ส่วนพระราชศาสตร์ เป็นเรื่องของอรรถคดีต่างๆ ที่ใช้ในการตัดสินคดีความมีความสัมพันธ์กับสถานที่ เวลา และเหตุการณ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว กล่าวคือเมื่อสถานที่ เวลา และเหตุการณ์เปลี่ยนก็อาจมีการปรับแก้กฎหมายในส่วนที่เป็นพระราชศาสตร์เพื่อให้เหมาะสมกับช่วงนั้นๆ เช่น พระไอยการลักษณะพิสูจน์ดำเนินน้ำลุยเพลิงที่มีการปรับเปลี่ยนปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา เห็นได้จากลักษณะภาษาที่ใช้ อีกทั้งจักรवालวิทยาลัยในกฎหมายส่วนที่เป็นพระราชศาสตร์นั้นมีลักษณะแตกต่างจากพระธรรมศาสตร์อย่างชัดเจน คือมีการนำเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายซึ่งเป็นที่รับรู้ยอมรับนับถือร่วมกันในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน อันประกอบด้วยอุดมคติแบบพุทธ พราหมณ์ และผี กล่าวโดยสรุป กฎหมายตราสามดวงนอกจากเป็นกฎหมายที่บัญญัติใช้ในสังคมแล้วยังสะท้อนความเชื่อในแง่มุมมองต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องจักรवालวิทยาลัยของคนไทยได้เป็นอย่างดี

2.2 เอกสารและงานวิจัยวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในกฎหมายตราสามดวง

อาทิตย์ ศรีจันทร์ (2552) “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบานของไทย” วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมคำสัตย์สาบานจำนวน 6 เรื่องประกอบด้วย โองการแข่งน้ำ โองการดำน้ำ โองการลุยเพลิง พระไอยการลักษณะพยาน ศิลจารึกหลักที่ 45 และศิลจารึกหลักที่ 64 จากการวิจัยพบว่า การกระทำสัตย์สาบานเป็นกิจกรรมที่สร้างความเชื่อมั่นแก่มนุษย์ ในกิจกรรมดังกล่าวมีตัวบทเป็นสื่อกลางเรียกว่าวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน ซึ่งรวบรวมองค์ประกอบต่างๆ ของการกระทำสัตย์สาบานไว้ทั้งหมด ได้แก่ ภาษาที่ใช้ คู่กรณี องค์พยาน เงื่อนไข และลำดับการประกอบพิธี โครงสร้างหลักของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานประกอบด้วย การเชิญพยาน การสาปแช่ง และการให้พร รูปแบบการประพันธ์ที่ใช้แต่วรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่ ศึกษาทั้ง 6 เรื่องมี 4 ประเภท ดังนี้ โองการแข่งน้ำเป็นโคลงและร่าย โองการดำน้ำและโองการลุยเพลิงเป็นกาพย์ ส่วนพระไอยการลักษณะพยาน ศิลจารึกหลักที่ 45 และศิลจารึกหลักที่ 64 เป็นร้อยแก้ว ฉันทลักษณ์และภาษามีลักษณะพิเศษ มีการเลือกสรรคำและโวหารเพื่อทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์อัน

เป็นหัวใจสำคัญของการประกอบพิธี วรรณกรรมคำสวดสัจธรรมมีความสัมพันธ์กับสังคม สะท้อนให้เห็นแนวคิดของคนไทยเรื่องศาสนา เรื่องจักรวาล เรื่ององค์พยาน เรื่องการ ลงโทษและให้พร อีกทั้งยังเป็นบันทึกสังคมในด้านการปกครอง กระบวนการยุติธรรม วัฒนธรรมทางภาษา และความเชื่อที่หลากหลายในสังคมไทย วรรณกรรมคำสวดสัจธรรมในอดีตมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมคำสวดสัจธรรมในปัจจุบันทั้งรูปแบบ เนื้อหาและแนวคิด

อาทิตย์ ศรีจันทร์ (2553) “พระไอยการลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิง : วิชาการพิจารณาคดีความในสมัยโบราณ” บทความชิ้นนี้เป็นการศึกษาเฉพาะตัวบทกฎหมายพระไอยการลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิง ซึ่งเป็นกระบวนการพิสูจน์ความจริงในสมัยโบราณเมื่อไม่สามารถพิสูจน์ความผิดในกระบวนการยุติธรรมด้วยหลักฐานและพยานได้ บทความชิ้นนี้กล่าวถึงประวัติในการใช้วิธีพิสูจน์เพื่อค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม พบหลักฐานอย่างน้อยที่สุดในสมัยอาณาจักรเจนละซึ่งเป็นการพิสูจน์ด้วยการให้คู่กรณีเข้าไปอยู่ในปราสาทหนึ่งคืน ในตอนเช้าเมื่อออกมาจากปราสาทหากใครไม่มีริ้วรอยจากแมลงสัตว์กัดต่อย ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ นอกจากนี้ บทความชิ้นนี้ยังแสดงให้เห็นการนำเอาความเชื่อที่อยู่ในสังคมและเป็นที่ยอมรับนับถือร่วมกันมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแนบเนียน ผ่านการประกอบพิธีกรรม ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรมได้อีกด้วย นอกจากนี้ ยังไม่การยกตัวอย่างจากวรรณกรรมเรื่องขุนช้าง-ขุนแผนซึ่งจะทำให้อ่านและทำความเข้าใจกฎหมายลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิงได้ง่ายกว่าการอ่านและทำความเข้าใจผ่านกฎหมายตราสามดวงโดยตรง

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องวรรณกรรมกับพิธีกรรมในกฎหมายตราสามดวง

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2547) “การพิสูจน์ความสัตย์ในโจทก์กับจำเลยโดยกระบวนการตามวิธีโบราณประเพณี” บทความชิ้นนี้เป็นการกล่าวถึงกระบวนการและขั้นตอนในการพิสูจน์หาความจริงตามโบราณประเพณี การพิสูจน์คดีความจริงในสมัยโบราณนั้น มี 7 วิธี คือ สาบาน ตามเทียนคนละเล่ม ล้วงตะกั่ว ว่ายทวนน้ำ ว่ายน้ำข้ามปาก ดำน้ำ ลุยเพลิง ซึ่งทั้งหมด เป็นการใช้ความเชื่อเพื่อการจัดการหา “ความบริสุทธิ์” และ “ความมลทิน” อันนำไปสู่การขจัดปัญหาความคลางแคลงใจหรือข้อสงสัยต่างๆ ในคดีความ ความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่เนื่องด้วยปรัมปราคติซึ่งเป็น “คติความเชื่อพื้นฐานในประเพณีนิยมของราษฎร” ในบทความชิ้นนี้กล่าวไว้น่าสนใจว่า ปรัมปราคติ

ดังกล่าวนี้เป็นอำนาจเกิดความกดดันแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในระหว่างคู่ความให้เกิดความ
ประหวั่น พรั่นพรึง หวาดกลัว และเกิดวิตกกังวล จนไม่อาจระงับจิตใจและรักษากระบวนกรให้เป็น
ปกติได้ ในความเชื่อของคนไทยแต่ก่อน คติที่เป็นเหตุหรือบันดาลให้เกิดอันตรายแก่บุคคลนั้น
ประกอบด้วย อุบัติภัย สัตว์ภัย ราชภัย เทวภัยปีศาจภัย อมนุษย์ภัย ปาปกรรม (ภัยอันเกิดจากการ
ทำชั่ว) ทั้งหมดบรรจุไว้อยู่ในกระบวนการพิสูจน์หาความจริงในคดีความสมัยโบราณ โดยสะท้อน
ผ่านการประกอบพิธีกรรมและตัวบทที่ใช้อ่านหรือสวดในพิธีพิสูจน์นั่นเอง

อาทิตย์ ศรีจันทร์ (2552) “องค์พยานในการกระทำสัตย์สาบานในพระไอยการลักษณะพยาน
และลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิง ” บทความนี้เป็นการศึกษาขององค์พยานในการกระทำสัตย์สาบานใน
พระไอยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิงซึ่งเป็นกฎหมาย 2 ฉบับในกฎหมายตรา
สามดวง พระไอยการลักษณะพยานเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยพยานบุคคลในคดีความ ลักษณะพิสูจน์
ดำน้ำลุยเพลิงเป็นเกณฑ์ตัดสินคดีระหว่างคู่ความ องค์พยานเป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการกระทำ
สัตย์สาบาน ผลการศึกษาพบว่าองค์พยานในกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้มีหน้าที่ 3 ประการ ประการแรก
รับรู้เงื่อนไขในการทำสัตย์สาบาน ประการที่สองลงโทษ และประการที่สามให้พร ในขณะเดียวกันองค์
พยานอาจถูกสถาปนาแข่งได้ถ้ามีความลำเอียงหรือได้รับพรถ้ามีความเที่ยงธรรม องค์พยานมาจากหลาย
ทางได้แก่พระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและอำนาจเหนือธรรมชาติ คำเรียกชื่อองค์พยานมี
หลายรูปแบบได้แก่เรียกชื่อตรงๆ เรียกตามรูปร่างลักษณะ เรียกตามคุณสมบัติและเรียกตามที่อยู่
องค์พยานทำให้เห็นระบบความเชื่อของคนไทยสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงคติ
จักรวาลอีกด้วย

จากการสำรวจเอกสารต่างๆ การศึกษากฎหมายตราสามดวงและวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน
ที่ผ่านมายังไม่เคยมีผู้ใดเคยศึกษาควบคู่กันมาก่อน ส่วนใหญ่มุ่งที่จะศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
โดยเฉพาะโดยที่ไม่ได้บูรณาการความรู้ในวรรณกรรมทั้ง 2 ประเภทนี้เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งจะทำให้
มองเห็นภาพสะท้อนของสังคมไทยสมัยโบราณได้ชัดเจนมากขึ้นในแง่ของวิถีชีวิต แนวความคิด
ความเชื่อต่างๆ ที่สะท้อนอยู่ในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง